

TEORIE a METODIKA VÝCHOVY

JIŘÍ NĚMEC,

MARTINA KUROWSKI,

Studijní opora

Interaktivní osnovy

PdF: **SZ6004** Teorie a metodika výchovy (jaro 2020)

[jiné předměty](#)

[?](#) Co je interaktivní osnova

Teorie a metodika výchovy

</el/ped/jaro2020/SZ6004/index.qwarp>

Co očekáváme od školy?

Co očekáváme od vzdělání (vzdělávání)?

Co očekáváme od výchovy?

Spokojíme se s odpovědí - VYCHOVAT GRAMOTNÉ OBČANY?

- ANO?
- NE?

GRAMOTNOST

„Gramotný člověk je takový, který umí s porozuměním přečíst a napsat krátký jednoduchý výrok ze svého každodenního života (UNESCO, 1958).“

FUNKČNÍ GRAMOTNOST

„Funkčně gramotný člověk je takový, který může být zapojen do všech aktivit, v nichž je pro efektivní fungování v jeho skupině a komunitě vyžadována gramotnost, a také které mu umožňují pokračovat ve využívání čtení, psaní a počítání v zájmu jeho vlastního komunitního rozvoje (UNESCO, 1978).“

FUNKČÍ GRAMOTNOST (FG)

NENÍ MECHANICKÉ POUŽÍVÁNÍ ŠKOLNÍCH ZNALOSTÍ

- **Efektivní využití poznatků** v kontextu dané společnosti a jeho fungování ve společnosti (exekuce, neschopnost komunikace s úřady).
- **Zvládnutí obtížnějších dovedností**, než jen čtení a psaní, zejména řešení problémů a nestandardních situací.
- **Schopnost komunikovat.**
- FG není školní gramotnost. Zvládnutí školních povinností nemusí znamenat úspěch v řešení úkolů v běžném životě člověka.
- FG obvykle vztahujeme k věkové kategorii nad 15 let.
- FG je obvykle spojována s vyspělými zeměmi.

Co z toho plyne?

Škola není a nemůže být institucí předávající JEN informace!

Ovlivňuje celou osobnost jedince, rozvíjí postoje, kritické myšlení, tvořivost, mravní jednání, socializuje jedince – kultivuje vztahy atd.

Učitel nemůže být JEN expert na zprostředkování učiva!

Zajímá se o žáka, jeho zájmy, osobnost, „bezpodmínečné přijetí“ (Rogers), vytváří sociální podporu, uvažuje o smysluplnosti toho co učí, je schopen reflexe atd.

PROČ o tom mluvíme?

Protože dosažení FUNKČNÍ GRAMOTNOSTI je podmíněno tím,

JAKÁ JE UČITEL OSOBNOST (jaký je).

- Pokud bude znát jen svůj obor, možná naplní gramotnost, nikoliv funkční gramotnost.
- Tuto skutečnost dokládají výzkumy TIMSS, PISA a šetření České školní inspekce, ze kterých vybíráme:

Co průzkumy zjišťují?

TIMSS - Trends in International Mathematics and Science Study

- žáci 4. a 8. tříd ZŠ
- ČR se zapojuje od roku 1994,
- každé 4 roky,
- zapojeno 60 zemí
- poslední sběr 2019.

Slovní úlohy: Jan má 20 zedů, koupil si knihu za 3,65 zedu. Také koupil časopis za 2,6 zedu. Kolik peněz Janovi zbylo?

- a) 6,35
- b) 13,75
- c) 14,65
- d) 16,35

Výsledky:

ČR 30,4%, svět 36,6 %

a) 6,35	25,8 %
b) 13,75	30,4 %
c) 14,65	30,6 %
d) 16,35	6,1 %

Co průzkumy zjišťují?

- › PISA – není šikmá věž! Programme for International Student Assessment
- › žáci posledních ročníků ZŠ,
- › každé tři roky,
- › Úroveň vzdělávacího systému, gramotnosti, např. zaměření na čtenářskou gramotnost, která se v posledních letech výrazně proměnila (dostupnost internetu, mobilních zařízení apod.).
- › - [žákovský dotazník](#)
- › - [žákovský dotazník o využívání ICT](#)
- › - [uvolněné úlohy](#)
- › Obecná struktura úkolů: Úvodní vysvětlující text. Graf, obrázek, schema. Znalost + schopnost aplikace, řešení situace (dedukce, vyvození apod.).

Příklad - včelstva

Syndrom zhroucení včelstev

Otázka 3 / 5

Prostuduj si text „Vystavení vlivu imidaklopridu“ na pravé straně. Odpověz na otázku kliknutím na jednu z možností!

Který z následujících závěrů odpovídá výsledkům uvedeným v grafu?

- Včelstva vystavená vyšší koncentraci imidaklopridu se zhroutí dříve.
- Včelstva vystavená vlivu imidaklopridu se zhroutí do 10 týdnů od vystavení.
- Vystavení vlivu imidaklopridu v koncentracích nižších než 20 µg/kg včelstvům neškodí.
- Včelstva vystavená vlivu imidaklopridu nepřežijí déle než 14 týdnů.

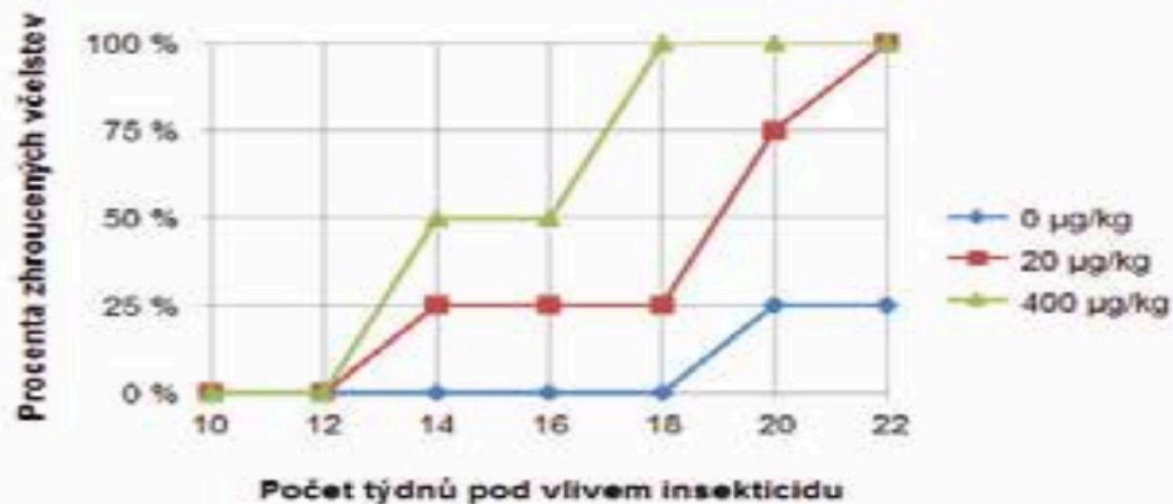
SYNDROM ZHROUCENÍ VČELSTEV

Vystavení vlivu imidaklopridu

Vědci se domnívají, že příčin syndromu zhroucení včelstev je víc. Jednou z možných příčin je insekticid imidakloprid, který patrně způsobuje, že když včely vyletí mimo úl, ztrácí orientační smysl.

Vědci testovali, jestli vystavení vlivu imidaklopridu vede ke zhroucení včelstev. Přidávali včelám v určitém počtu úlů po dobu tří týdnů insekticid do potravy. Různé úly byly vystaveny různým koncentracím insekticidu, udávaných v mikrogramech na kilogram potravy (µg/kg). Některé úly nebyly vlivu insekticidu vystaveny vůbec.

Žádné včelstvo se nezhroutilo bezprostředně po vystavení vlivu insekticidu. Ovšem od 14 týdne už byly některé úly opuštěné. V následujícím grafu jsou zaznamenány pozorované výsledky.

Příklad - biopaliva

Fosilní paliva

Otázka 1 / 3

Prostuduj si text „Fosilní paliva“ na pravé straně.
Odpověz na otázku kliknutím na jednu z možností.

Používání biopaliv nemá stejný vliv na množství CO_2 ve vzduchu jako používání fosilních paliv. Které z následujících tvrzení nejlépe vysvětluje proč?

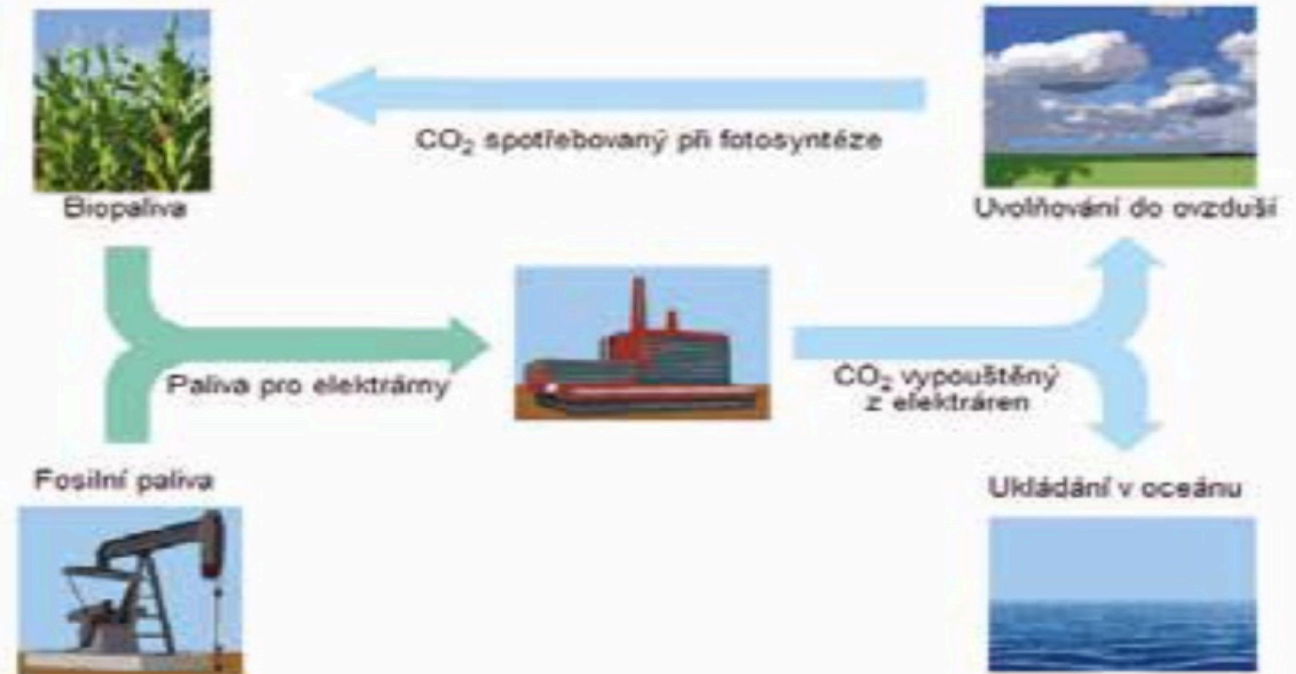
- Při spalování biopaliv se neuvolňuje CO_2
- Rostliny používané jako biopalivo při svém růstu spotřebovávají CO_2 ze vzduchu.
- Biopaliva při spalování odebírají ze vzduchu část CO_2 .
- CO_2 vypouštěný z elektráren používajících biopaliva má jiné chemické vlastnosti než ten, který vypouští elektrárny používající fosilní paliva.

FOSILNÍ PALIVA

Mnoho elektráren spaluje uhlíkatá paliva a vypouští oxid uhličitý (CO_2). CO_2 uvolněný do ovzduší má negativní vliv na celosvětové klima. Technologové zkoušejí různé metody pro omezení množství CO_2 uvolňovaného do ovzduší.

Jedna z těchto metod je založená na spalování biopaliv místo paliv fosilních. Fosilní paliva vznikla v dávných dobách z odumřelých organismů, zatímco biopaliva pocházejí ze současných rostlin.

Další metoda spočívá v zachycování části CO_2 vypouštěného elektrárnami a ukládání CO_2 hluboko pod zemí nebo v oceánu. Metoda se nazývá zachycování a ukládání oxidu uhličitého.

Předimenzovaný obsah

Kdy individualizovat
výuku, když nestihnu
všechno probrat?

Chybí základní znalosti a dovednosti

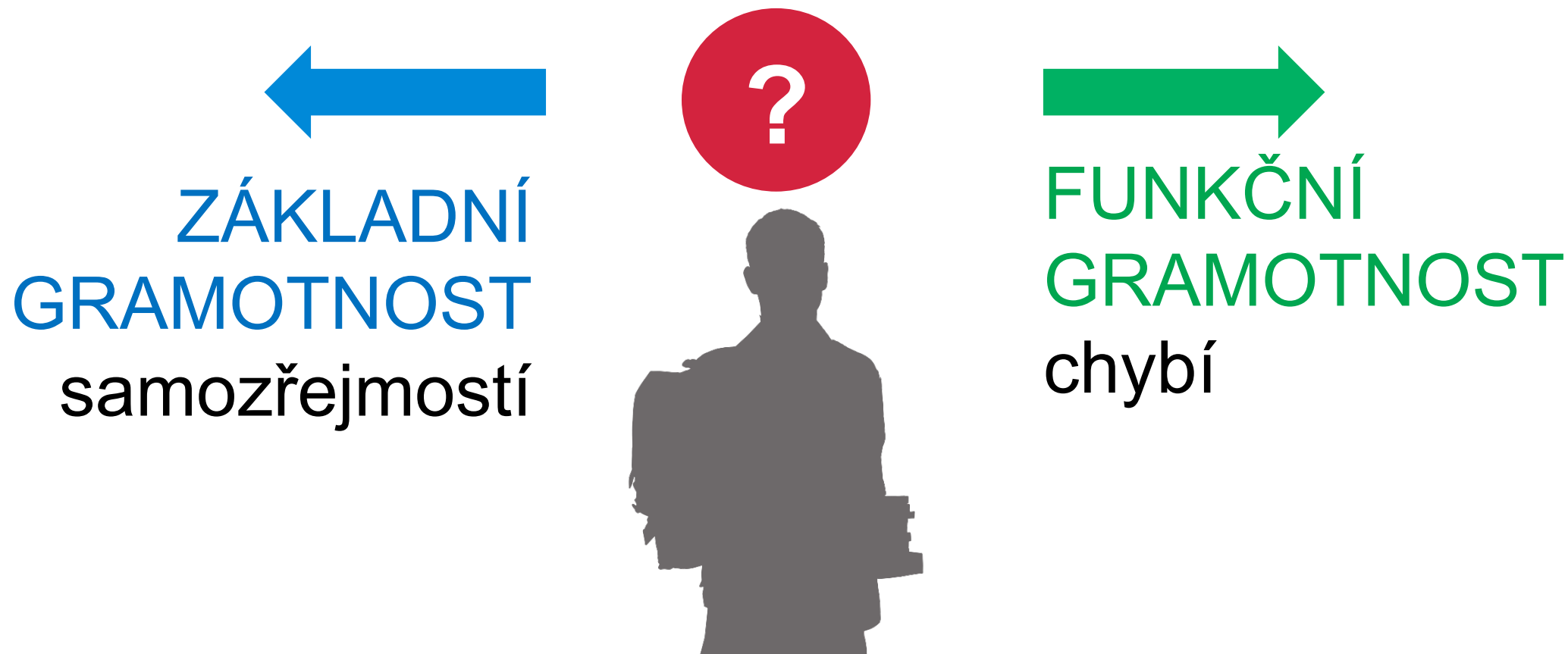

Aktuální podoba výuky na školách má dopad i na dosahované výsledky v gramotnostech

Gramotnosti jako téma

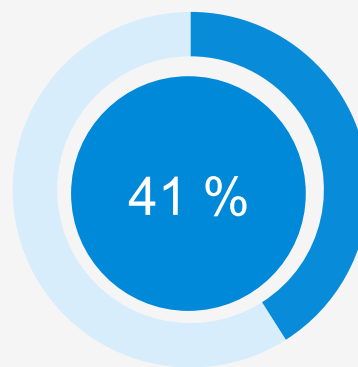
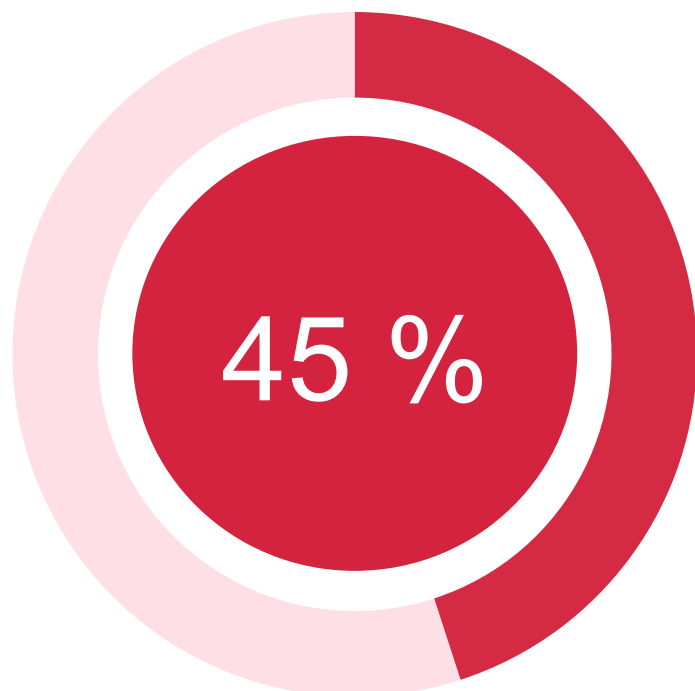

Výsledky devátáků v ČG jsou neuspokojivé

PRŮMĚRNÁ ÚSPĚŠNOST V ČG

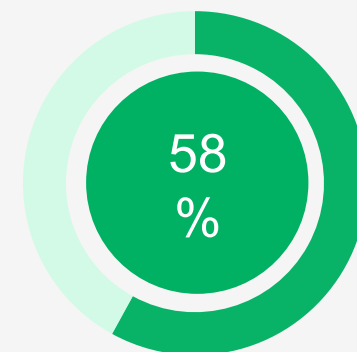
Očekávání → 60 %

Realita

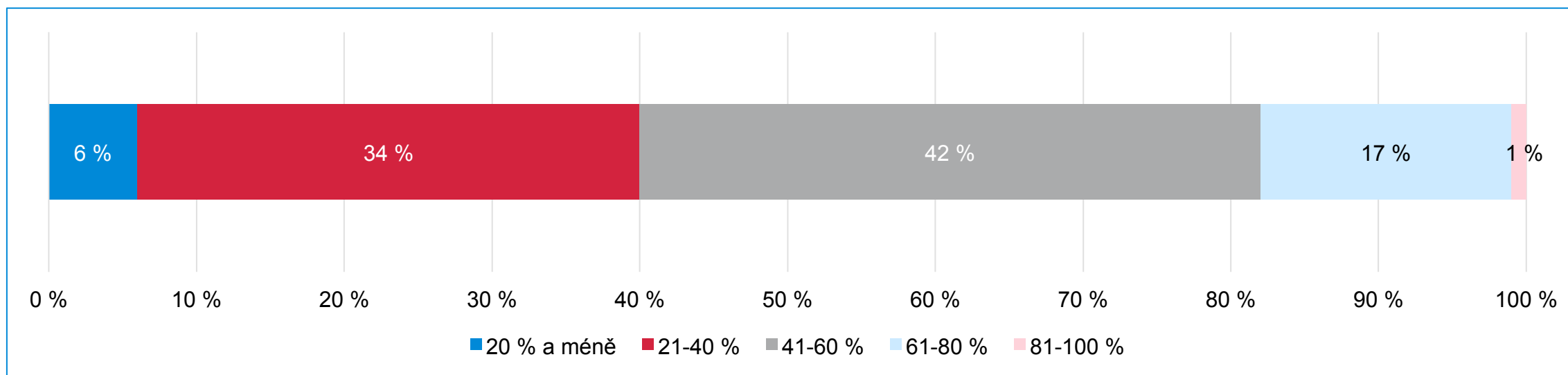
Základní verze testu z ČG

Rozšířená verze testu z ČG

Významná část žáků vyřešila správně méně než dvě pětiny otázek

Rozložení výsledků žáků 9. ročníku ZŠ podle celkové úspěšnosti v testu čtenářské gramotnosti (včetně žáků se SVP)

Žáci SŠ se v testech čtenářské gramotnosti potýkají s těmi oblastmi, které vyžadují pokročilejší čtenářské dovednosti a rozvinuté kritické myšlení

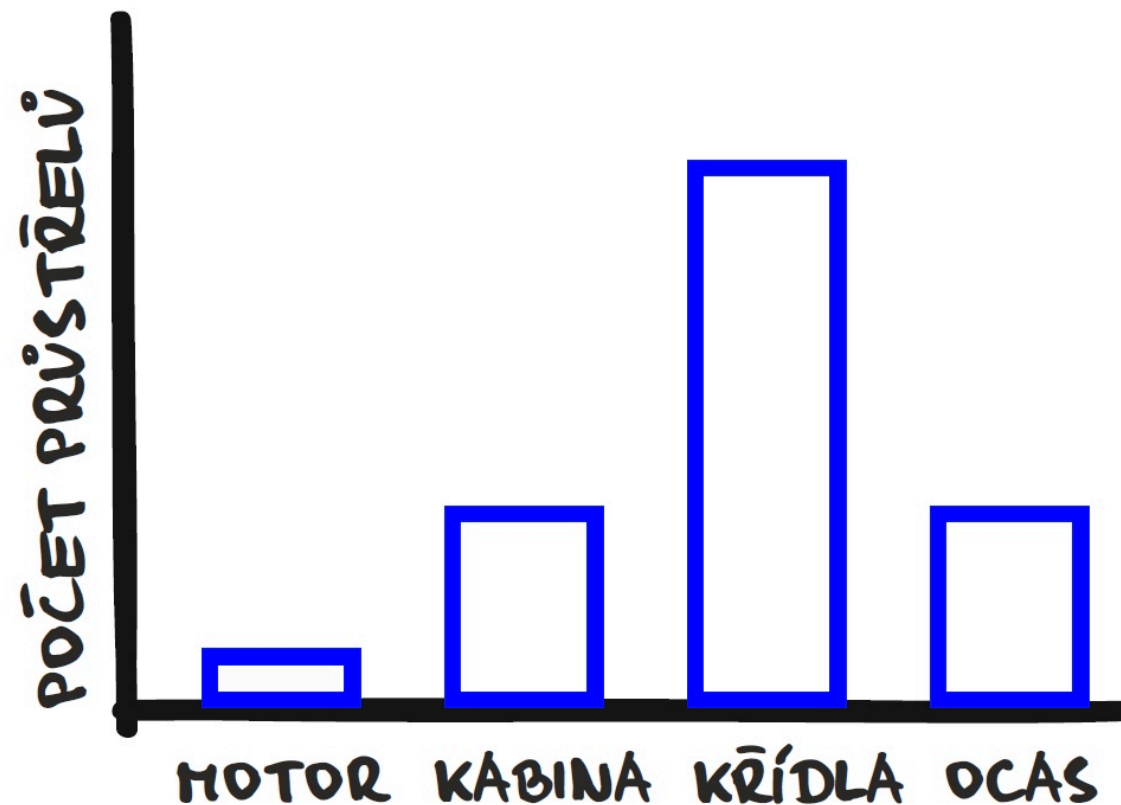

Kritické myšlení

- 1943 - Je možné prostřednictvím pancéřování některých částí letadel zvýšit jejich odolnost v boji?
- Provedli analýzu vracejících se bombardérů a jejich částí, které byly poškozeny.

Která část letadel (na základě údajů v grafu) by měla být opancéřována?

Prosím, hlasujte.

Vysvětlení

Obvyklá odpověď?

KŘÍDLA – bylo by to logické, mají velkou plochu.

Abraham Wald (matematik) si všiml chyby v úsudku.

KLAM PŘEŽIVŠÍHO – chyba v úsudku, bereme v potaz jen to, co máme, neuvědomujeme to, co nevidíme.

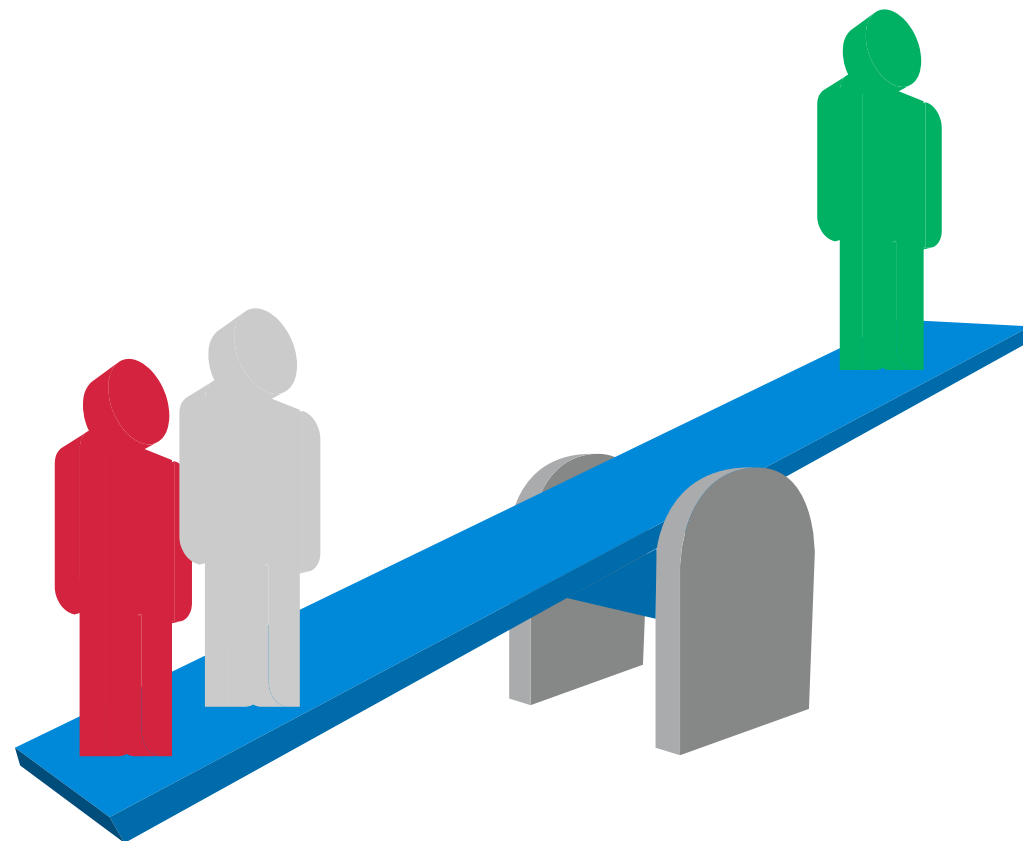

Výsledky žáků 2. ročníků SŠ

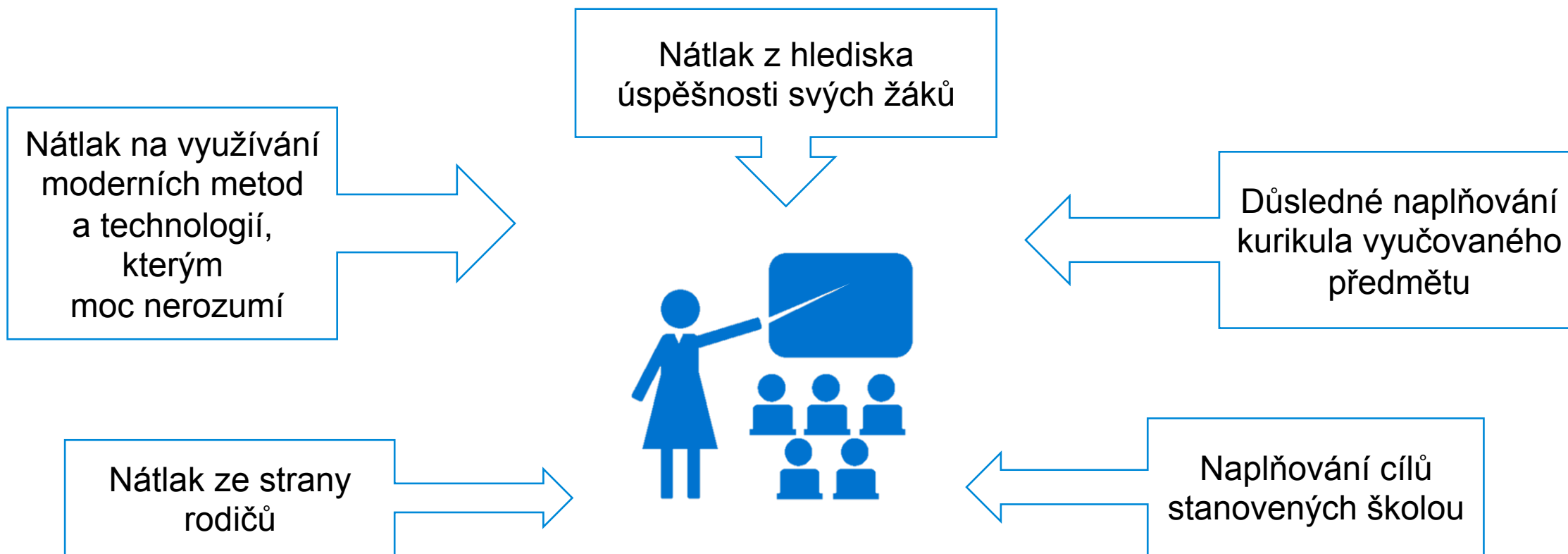
63 % otázky vyžadující nalezení a porozumění informací v textu

52 % otázky vyžadující posouzení odpovědi vlastním úsudkem s využitím informací v textu

26 % otázky vyžadující posouzení pravdivosti tvrzení

Vlivy působící na práci učitele

Úskalí direktivního způsobu výuky

Nižší motivace učitelů k práci a k učení

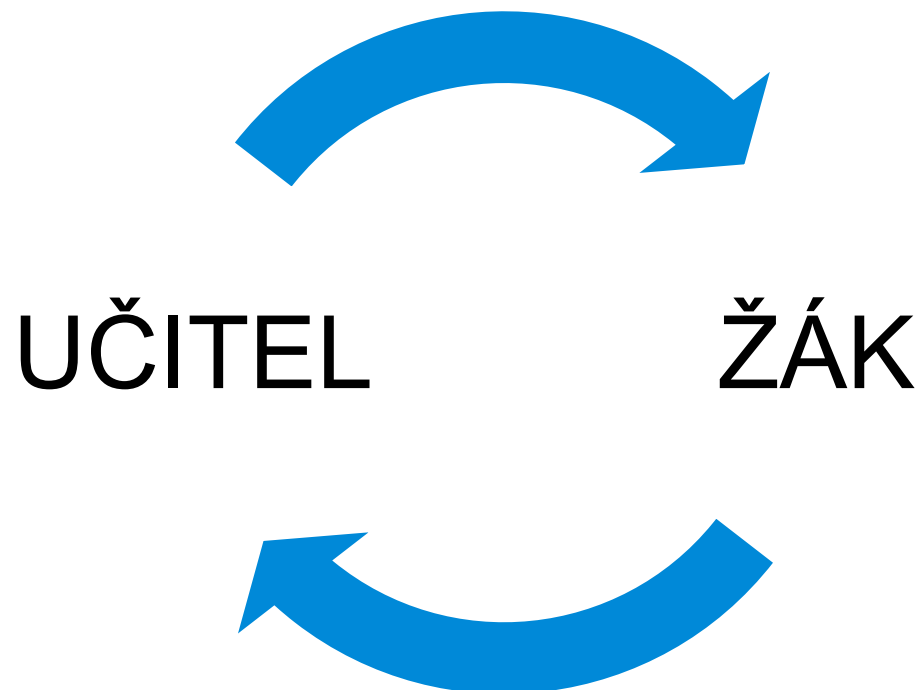
Zhoršení vzájemných vztahů
mezi učitelem a žáky

Ztráta osobní motivace k dalšímu učení
na straně žáků

Chování učitelů vůči žákům

Subjektivní vnímání žáka, toho, jak se chovají učitelé vůči žákům, ovlivňuje motivaci a sebedůvěru žáků ve výuce daného předmětu.

Jak žáci vnímají chování učitelů?

Čím častěji se učitelé dopouštěli tohoto jednání, žáci dosahovali horších výsledků.

Snaha učitelů zvládnout předimenzovaný obsah RVP vede k převaze neúčinných forem práce

1 Učitelé ve třídách výrazně dominují a žáci jsou pak méně aktivní

2 Výuka se nedaří individualizovat

3 Ve vyučovacích hodinách nejsou cíleně rozvíjeny postoje a dovednosti žáků, dominantní je zaměření na znalosti

4 Kooperativní činnosti nebo diferencované úkoly se nedaří zařazovat tak, aby přispívaly k efektivnímu naplňování vzdělávacích cílů a respektovaly více individuální vzdělávací potřeby a možnosti žáků

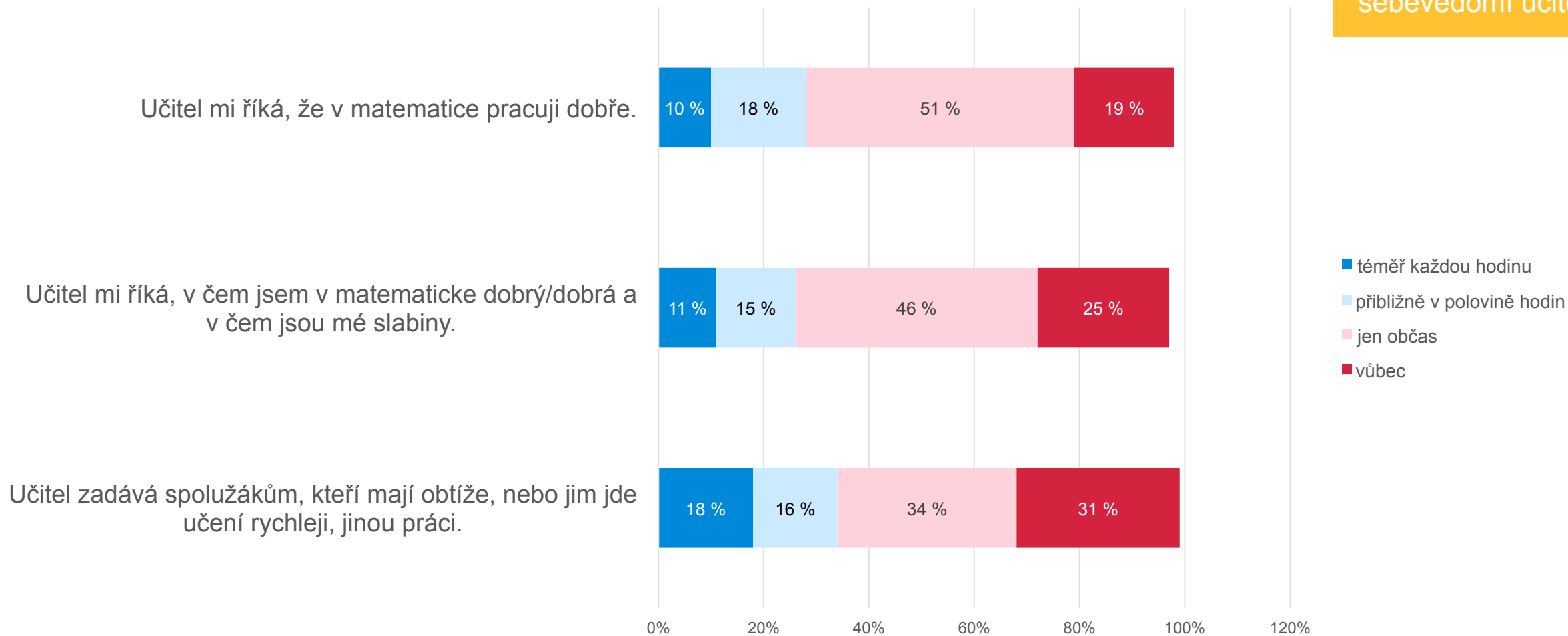
5 Chybí systematická podpora a rozvoj funkčních gramotností žáků

Snaha učitelů zvládnout probrat vzdělávací obsah vede k nižší míře individualizace a diferenciaci

Direktivní výuka
a její důsledky

Profesní
sebevědomí učitelů

Když se žák/žákyně zeptá:
Co bych měl udělat, abych se lépe naučil matematiku?
Co byste odpověděli? Hlasujte, prosím.

Co odpoví učitel/ka v severských zemích (Finsko, Norsko, Dánsko atd.)

Musíš častěji počítat a trénovat.

Co odpoví učitel/ka v České republice a zemích pod průměrem OECD?

Musíš na to mít buňky.

V jaké kultuře podpory vyrůstáme?

<https://youtu.be/oHmP4aBc9BM> - Ester Ledecká ZOL 2018 – Pyeongchang -
česká kultura

<https://youtu.be/bfjaUVNnh-w>

0:36 chyba

0:48 prej nevi kam jede

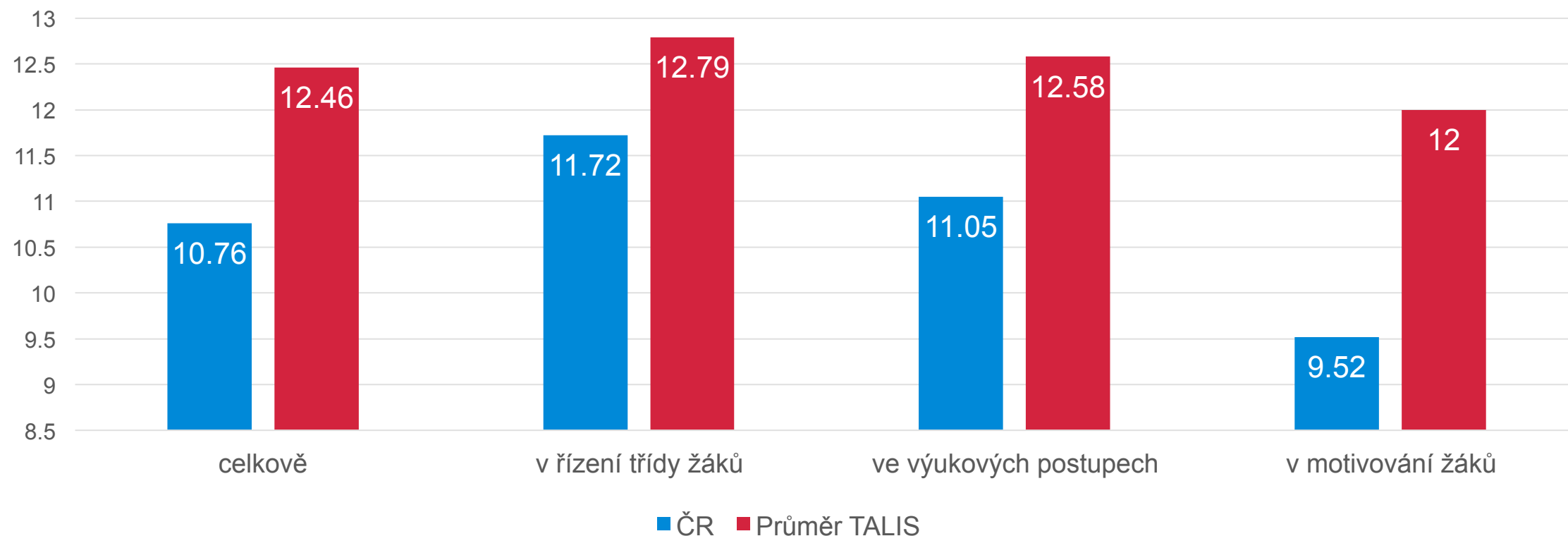
0:58 chyba

0:59 zase chybicka

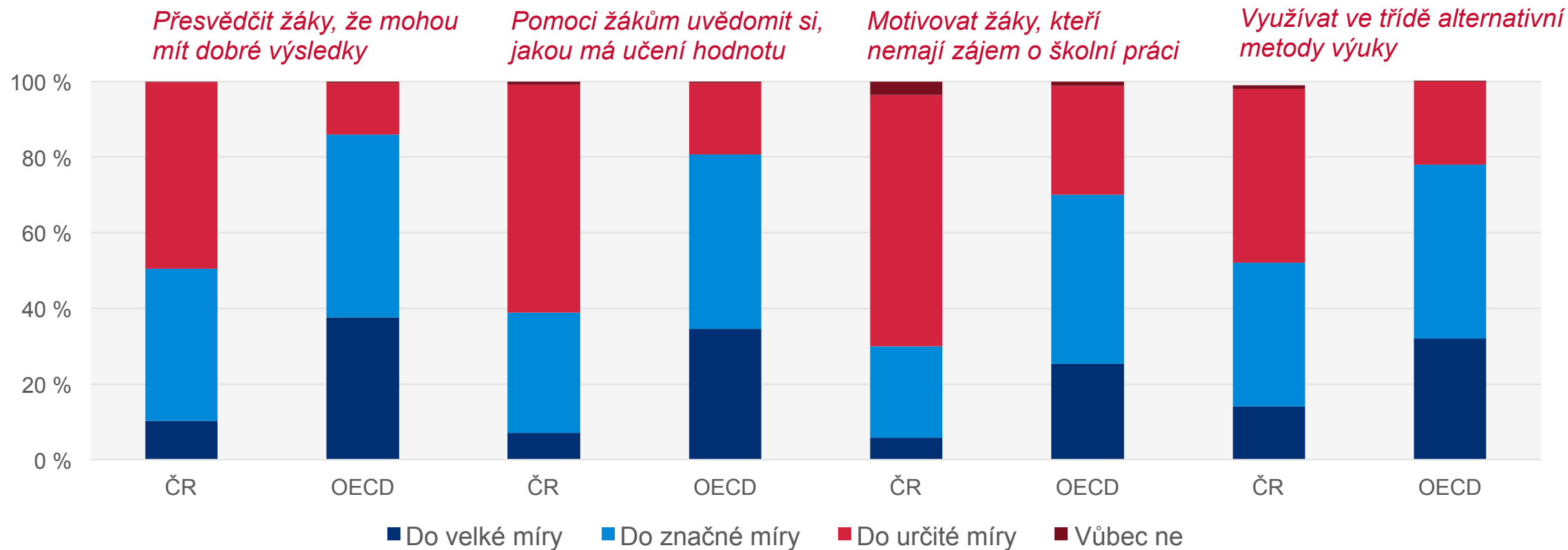

Profesní sebevědomí našich učitelů

Průměrné hodnoty indexu subjektivně vnímané vlastní zdatnosti (self efficacy) učitelů celkem a za dílčí sledované oblasti (v ČR a v mezinárodním průměru)

Jak si učitelé věří, že dokážou motivovat a zapojit žáky do výuky?

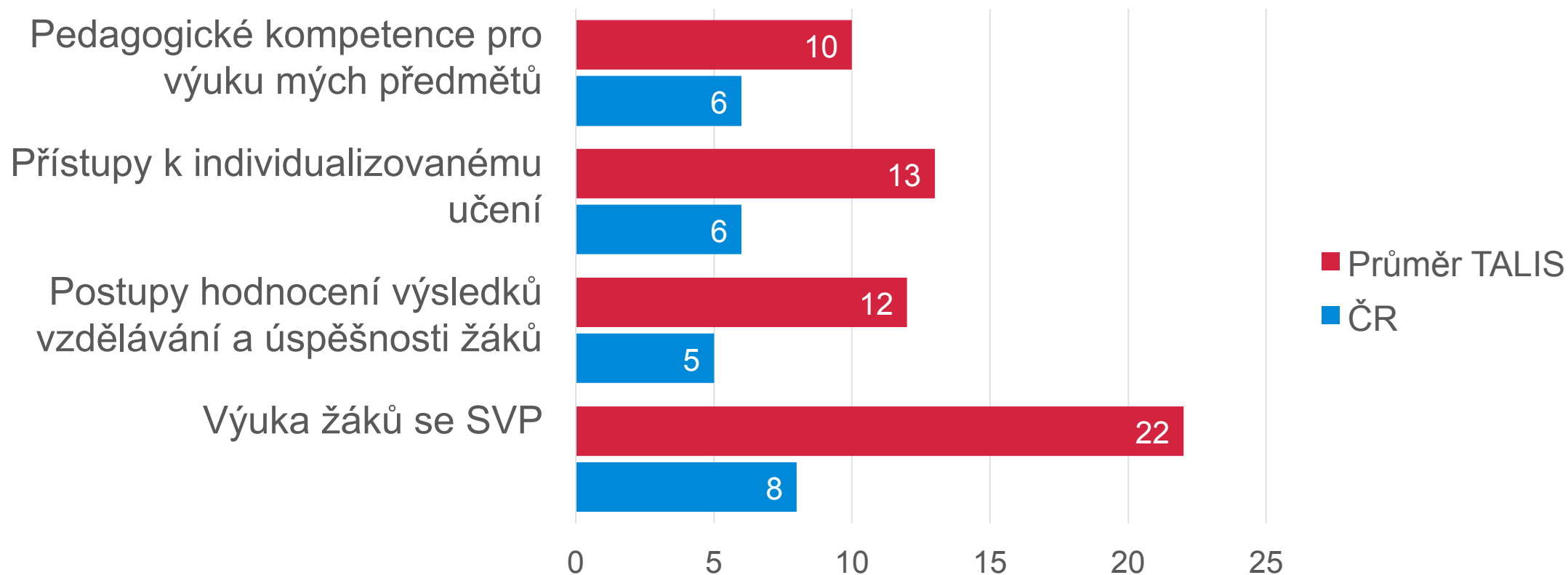

Jak dalším vzděláváním učitelů ve školách podporujeme profesní sebedůvěru učitelů?

Podíl učitelů, kteří vyjádřili velkou potřebu dalšího profesního vzdělávání ve vybraných oblastech (v %)

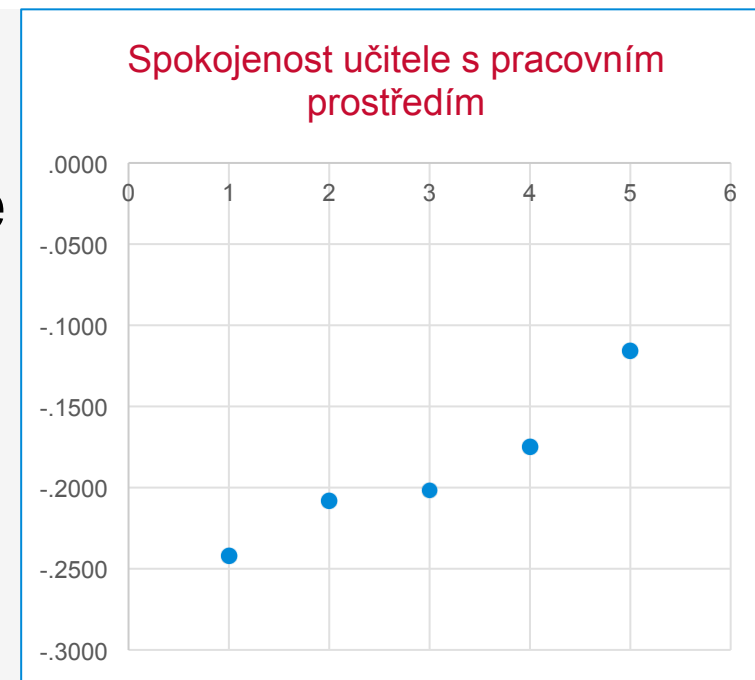

Čím je spokojenější učitel v konkrétní škole, tím lepší výsledky mají jeho žáci

INDEX Spokojenost učitele s pracovním prostředím

- < Práce na této škole se mi líbí
- < Doporučil/a bych tuto školu jako příjemné pracoviště
- < Se svým působením v této škole jsem spokojen/a
- < Celkově jsem se svou prací spokojen/a

Vztah žáků ke škole

10 letí

žáků nechodí
rádo do školy

žáků má pocit,
že ve škole
dobře
nezapadlo

15 letí

žáků si ve
škole snadno
nenachází
kamarády

žáků si ve
škole připadá
jako outsider

žáků si myslí,
že je
spolužáci
zřejmě nemají
rádi

žáků se ve
škole cítí
osaměle

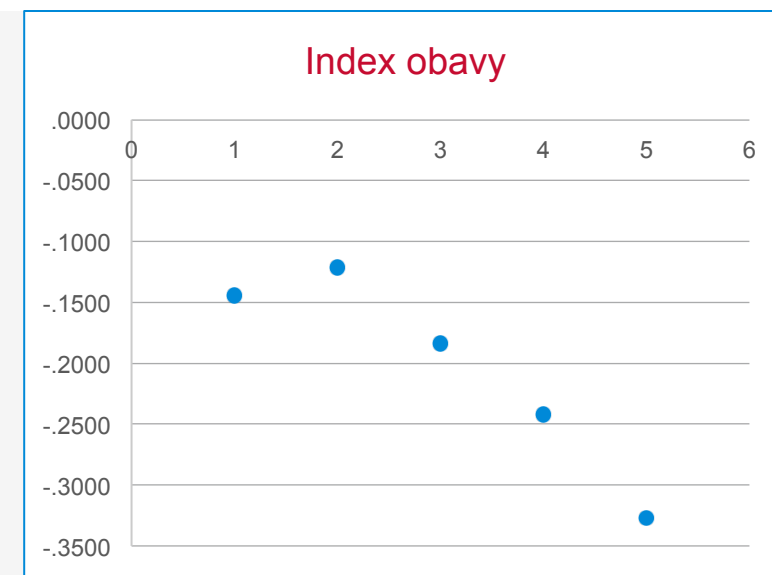

Proč by měli učitelé pracovat na tom, aby se žáci ve škole cítili dobře?

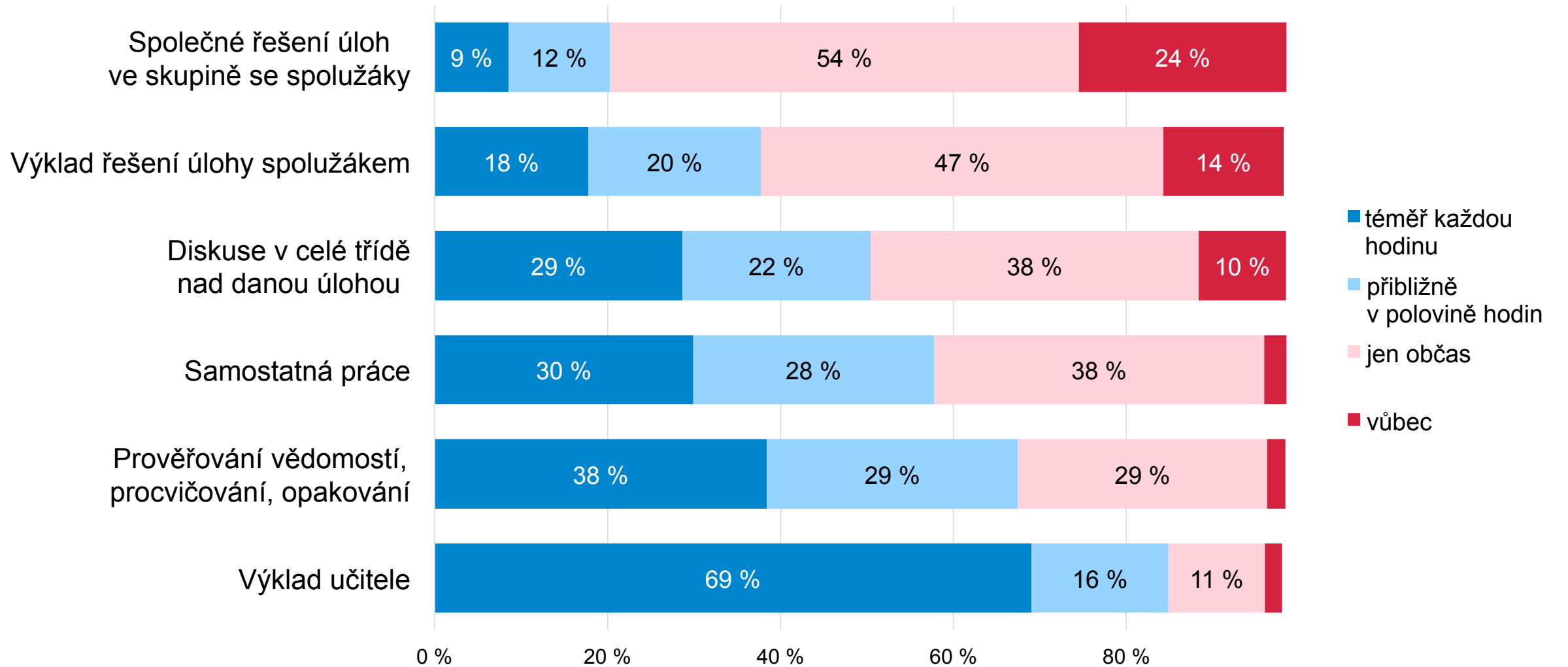
Čím nižší index obavy, tím lepší výsledky!

INDEX OBAVY (*Test anxiety*)

- Často mám strach, že pro mě bude obtížné napsat **písemku**.
- Mám strach, že ve škole **dostanu špatné známky**.
- Hodně **se bojím**, i když jsem se na písemku dobře připravil/a.
- Když se učím na písemku, jsem velmi **nervózní**.
- Znervózním, když nevím, jak ve škole vyřešit nějaký úkol.

Metody v hodinách na ZŠ dle žáků

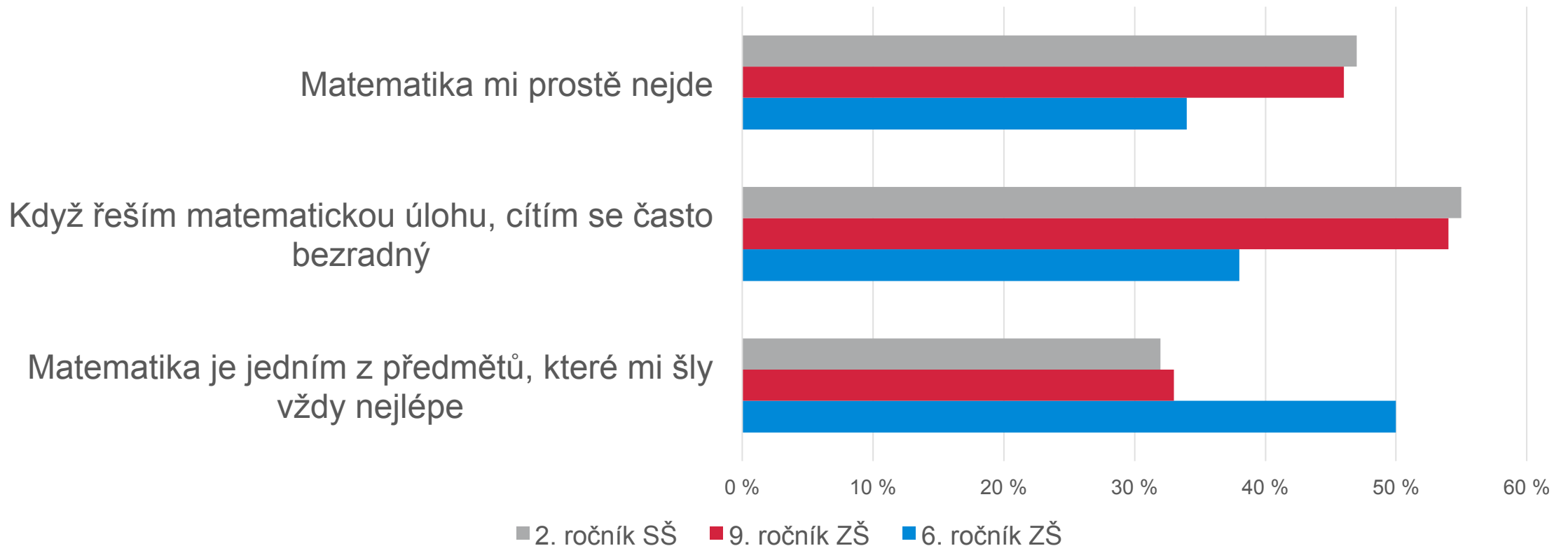

Vývoj souhlasu žáků s výroky

(pouze odpovědi spíše ano a rozhodně ano)

Motivace žáků

Míra obav

Pro učitele SŠ jsou nejoblíbenějším tématem DVPP oborové znalosti, pro učitele ZŠ metody a formy výuky

Nejčastější témata vzdělávání v rámci DVPP

ZV

Metody a formy výuky

Vědomosti a znalosti
v předmětech, které vyučuji

SV

Vědomosti a znalosti
v předmětech, které vyučuji

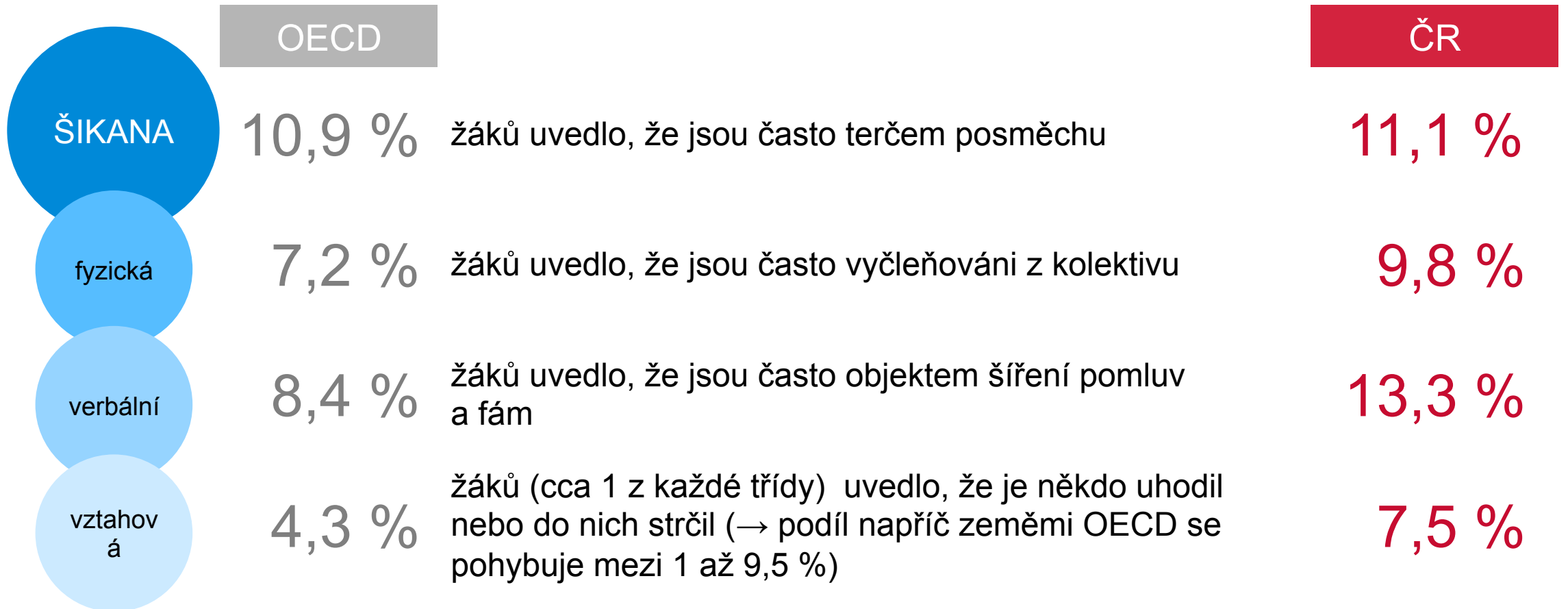

Metody a formy výuky

Co zažívají ve škole naši žáci?

Podíl žáků, kteří uvedli, že se jim dané skutečnosti dějí nejméně několikrát měsíčně

Doporučení ČŠI

Profesní rozvoj pedagogů – podpora učitelů

- **Systematicky budovat profesní sebedůvěru** zaměřením vzdělávání na dovednosti pedagogické diagnostiky, uplatňování efektivních metod a forem, managementu třídy, průběžného hodnocení žáků, spolupráce s rodiči
- **Podpora vzdělávání přímo ve školách**; pro pedagogické týmy na klíč, systematická spolupráce s mentorem či konzultantem
- **Vytvářet podmínky pro vzájemnou spolupráci pedagogů**; nové metody ve výuce, apod. s možností využití šablon

Podpora žáků

- Významně věnovat pozornost nadaným, mimořádně nadaným a talentovaným žákům; současně zvyšovat dovednosti pedagogů tyto žáky identifikovat
- Vytvářet příležitosti pro zvyšování motivovanosti žáků; aktivním zapojováním žáků do vzdělávacího procesu, vytvářet pozitivní prostředí umožňující zvyšovat důraz na vzdělávací výsledky žáků, využívat účinné výchovně-vzdělávací strategie i se zaměřením na zvládnutí chování žáků
- Zaměřit se na snižování školní neúspěšnosti a selhávání žáků při vzdělávání (doučování, vzájemná spolupráce žáků, propojování formálního a neformálního vzdělávání)
- Kolik žáků neukončí povinnou škol. docházku?

**Ve školním roce 2018/19 ukončilo základní
školní docházku (devět let)**

81 428 žáků

4 797 bylo neúspěšných (cca 6 %)

TEORIE A METODIKA VÝCHOVY

Proč TEORIE a METODIKA?

- Co je to teorie?
- Baví vás teorie?
- Znáte nějakou teorii?
- Jak vzniká teorie?

Vyberte dle vaší intuice charakteristiku teorie, která je vám blízká:

Jak rozumíte pojmu TEORIE?

- A) Teorie prezentuje subjektivní pohled na svět kolem nás a vysvětluje otázky, které si klademe a nejsou dosud zodpovězeny.
- B) Teorie popisuje jevy kolem nás.
- C) Teorie je vždy subjektivním vysvětlením okolní reality.
- D) Teorie popisuje a vysvětluje to, čemu nerozumíme.
- E) Teorie je objektivní.
- F) Teorie jsou poučky, které se musíme naučit, abychom udělali dobře zkoušku.
- G) ...

Příklad

- Jakou šanci (pravděpodobnost) má dítě vyrůstající v rodině dělníků, že dosáhne vysokoškolského vzdělání?
- A) Menší jak 50 %?
- B) Větší jak 50 %?

Odpovídáme teorií reprodukce

- Koncept **teorie reprodukce** společnosti a na ní navazující **teorie sociální a kulturní reprodukce, reprodukce vzdělání apod.** (Katrňák, 2004, Odsouzení k manuální práci)
- Sociální status rodičů (jejich postoje ke škole a vzdělání) výrazně ovlivňuje (reprodukuje) budoucí status dětí.
  - **STATUSOVÁ STRATEGIE**
  - **Abych někým byl x Abych se brzo ekonomicky osamostatnil (seriál MOST)**
  - **HODNOTOVÝ KONCEPT vzdělání a vzdělávání**

Metodika?

- Postup - cesta, jak dosáhnout cíle
- V oblasti vzdělávání:
  - Např. vyučovací postup – vyučovací metoda
  - metodika lyžování
  - metodika nácviku čtení

Jak to realizovat v praxi?
- semináře TMV

Děkuji za pozornost

nemec@ped.muni.cz

Pozn.: V prezentaci byla z části využita prezentace ČŠI ČR k relevantním výsledkům výzkumů.

Více najdete na stránkách ČŠI, nejnovější např. ZDE:

<https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Zjisteni-z-TALIS-PISA-link-2018>

